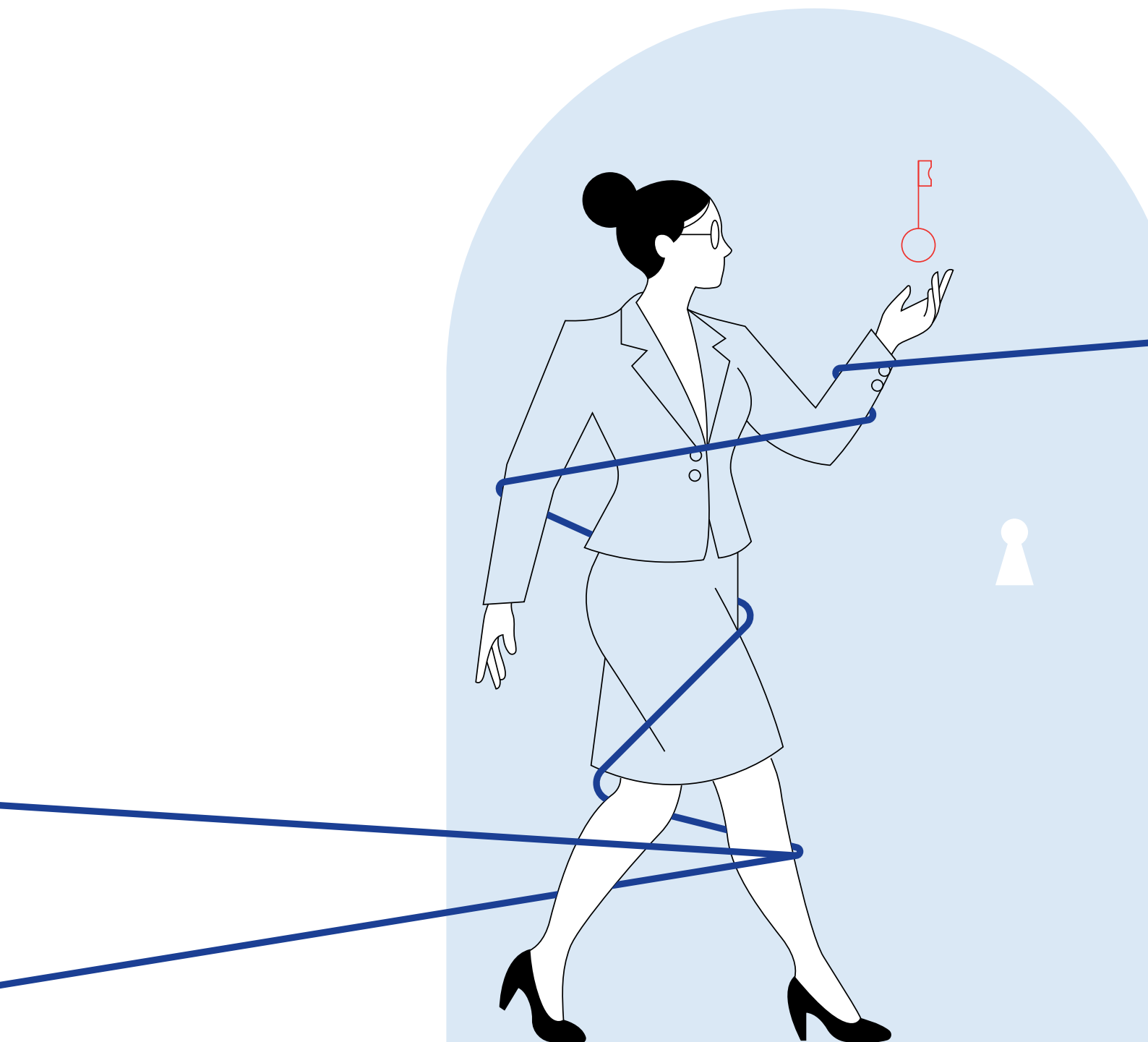

Посебан извештај Повереника за заштиту равноправности о дискриминацији жена

Ова публикација је настала у оквиру пројекта „Зауставимо насиље –Остваримо равноправност“, који заједнички спроводе агенције УН-а у Србији, UNDP, UNFPA, UNICEF и UN Women, у партнерству са Владом Републике Србије, уз подршку Владе Шведске. Пројектом се доприноси стварању друштва у коме су родно заснована дискриминација и насиље неприхватљиви, права жена су заштићена, а жене и мушкарци равноправно учествују и доприносе свим сферама живота.

Ставови изнети у овој публикацији представљају ставове аутора/ке и не одражавају нужно ставове Уједињених нација, наведених агенција УН-а, Владе Републике Србије нити Владе Шведске.

Сви појмови употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

Бранкица Јанковић
Повереница за заштиту равноправности

УВОДНА РЕЧ

Уважени народни посланици и народне посланице,
Поштовани читаоци и читатељке,

Жене су данас видљиве у свим областима живота – образованије су него икада, значајно учествују на тржишту рада, присутне су у политици, медијима, култури и дигиталном простору. Али, сувишно би било да затварамо очи пред чињеницом да је у многим сферама нашег друштва и даље на снази једно неписано правило: присуство је дозвољено, али је глас ограничен.

Тај раскорак између формалне једнакости и стварног положаја жена централна је тема овог Посебног извештаја о дискриминацији жена. Он настаје деценију након првог посебног извештаја о дискриминацији жена и представља јасан показатељ континуитета институције Повереника за заштиту равноправности – континуитета у вредностима, принципима и опредељености да се свака повреда равноправности јасно именује, документује и прати конкретним препорукама.

За протеклих десет година много тога се променило – законодавни оквир је унапређен, усвојени су важни стратешки документи, отворени су нови путеви за учешће жена у политици, образовању, економији, медијима и дигиталном простору. Истовремено, притужбе и обраћања која Повереник добија у различитим областима, као и у вези са родно заснованим насиљем

и узнемиравањем у јавном простору, упорно подсећају да су стереотипи и предрасуде и даље дубоко укорени и да далеко превазилазе оквир појединачних случајева. То подсећање је најснажније у јавном простору, где се жена пречесто ниподаштава и своди на тело.

Овај извештај показује да се дискриминација жена ретко јавља као издвојени инцидент. Много чешће реч је о обрасцу – начину функционисања система који прати жене у различитим фазама живота: од избора занимања и уласка на тржиште рада, преко услова рада и могућности напредовања, до медијске слике, учешћа у политичком и јавном животу и положаја у дигиталном окружењу. Девојчице и девојке одрастају уз поруку да имају „све могућности“, али већ у првим запослењима, приликом одлуке да постану мајке, при расподели неплаћеног рада у породици или покушају да уђу у сферу одлучивања, често се сусрећу са невидљивим, али врло стварним границама. Дакле, неравноправност се не појављује у законима (иако се понека дискриминаторна одредба још увек „поткраде“), већ најчешће кроз праксе и јавне политике.

Жене раде више, а зарађују мање; образованије су, а ређе су на местима одлучивања; носе већи терет бриге о деци, старима и домаћинству, а тај рад остаје невидљив и неплаћен. Иако чине значајан део радне снаге, и даље се суочавају са недозвољеним питањима на разговорима за посао, нестабилним облицима ангажовања, притисцима након повратка са породилског одсуства и „кажњавањем“ због мајчинства. Њихово остваривање права на рад више није спорно – спорно је право да одлучују, напредују и буду равноправно вредноване.

У политичком животу, захваљујући квотама, жене су бројчано видљивије у парламенту и представничким телима. Међутим, овај извештај показује да се глас жена и даље често релативизује, да су изложене сексистичким увредама и омаловажавању, као и да се њихово учешће у процесима одлучивања неретко посматра као формално испуњавање обавезе, а не као равноправна и суштински важна перспектива за доношење одлука од значаја за све грађане.

У медијима и култури значајан простор припада женама, али често кроз стереотипне представе и сензационалистички приступ, док су као равноправне саговорнице и стручњакиње недовољно заступљене. Извештавање о насиљу према женама и даље је подложно сензационализму, релативизацији одговорности починилаца и секундарној виктимизацији жртава. Дигитални простор, који је обећавао нову слободу изражавања, за многе жене постао је простор контроле, узнемиравања, говора мржње и злоупотребе интимних садржаја, што указује на потребу за јачањем заштите и подршке.

Посебно је забрињавајуће што се дискриминација жена најчешће продубљује када се укршта са другим личним својствима – инвалидитетом, националном припадношћу, старошћу, сексуалном оријентацијом, сиромаштвом, животом у руралним подручјима или статусом избеглица и мигранткиња. Положај жена које су у повећаном ризику од дискриминације често остаје ван домашаја јавних политика, а управо оне најпре осете последице када систем не реагује благовремено и делотворно.

Овај извештај није само преглед исхода поступака по појединачним притужбама и другим обраћањима грађана. Он представља један од институционалних начина да се прикаже структура неравноправности – како се стереотипи одржавају и преливају из једне области у другу, из образовања на тржиште рада, па потом у породични живот, из медијских садржаја у дигитално окружење, и како се исти образци понављају у различитим сферама: од рада и запошљавања, образовања, здравља и наслеђивања, до медија, културе, политике, спорта, безбедности и дигиталног простора.

Повереник за заштиту равноправности већ 15 година делује на истим темељима – поштовању људских права, достојанству сваког појединца и појединке, толеранцији и уважавању различитости. У том периоду припремљени су посебни

извештаји о дискриминацији старијих, деце и особа са инвалидитетом, посебан извештај о дискриминацији у области рада и запошљавања, као и велики број приручника, публикација и зборника. Овај посебан извештај о дискриминацији жена логичан је наставак тог континуитета и истовремено јасна порука да равноправност жена није „завршена тема“, већ мерило зрелости нашег друштва.

Овај документ израђен је на основу обраћања грађанки и грађана, истраживања, анализе прописа, примера из свакодневног живота, као и на основу сарадње са организацијама цивилног друштва, академском заједницом, синдикатима, послодавцима и међународним организацијама. Једна чињеница је посебно важна: глас многих жена, али и мушкараца који не пристају на неравноправност, уграђен је у овај извештај.

Наш циљ није, нити је то могуће, да наведемо све неправде, већ да покажемо да оне нису случајност. Да подсетимо да је дискриминација жена забрањена Уставом и законима Републике Србије, да смо као држава преузели међународне обавезе кроз CEDAW, Истанбулску конвенцију, европске и друге глобалне стандарде, чиме је одговорност за њихово спровођење на нашим институцијама – од локалне заједнице до националног нивоа.

Овај извештај не нуди само опис проблема, већ и препоруке – државним органима, локалним самоуправама, послодавцима, медијима, образовним и здравственим установама, правосуђу, пословној заједници и грађанском друштву, у складу са надлежностима и овлашћењима. Заједничка порука свих препорука је: да равноправност жена није „добročинство“ већ законска и људска обавеза; да се насиље према женама, било физичко, економско, психичко или дигитално, не сме толерисати ни релативизовати; да неплаћени рад и брига морају бити препознати и вредновани; да жене морају учествовати у одлучивању свуда где се одлучује о њиховом животу, као и да свака институција мора преузети свој део одговорности за исход, а не само за прописе.

„Неравноправност није само неправда за онога ко је трпи, већ и губитак за цело друштво.“ Ову мисао потврђује и искуство Повереника: тамо где су жене равноправне, друштва су праведнија, демократија јача, економија стабилнија, а поверење у институције веће.

Деценију након првог посебног извештаја о дискриминацији жена, овај документ има двоструку улогу. С једне стране, он показује шта је урађено – где смо нормативно напредовали, које смо системске препреке уклонили, где је институционални одговор био ефикасан. С друге стране, јасно указује где и даље каснимо, где су отпори најјачи, где је глас жена и даље пригушен, а њихово присуство посматрано као нешто што је „требало испунити“, али не и истински уважити.

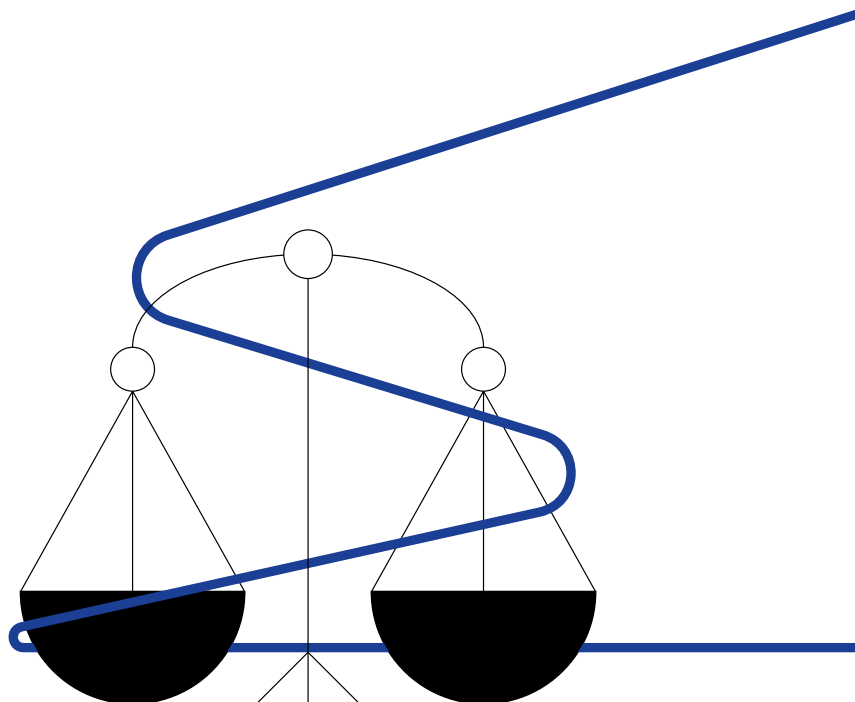
Овај извештај није уперен против било ког појединца или институције. Он је позив на партнерство – да народни посланици и посланице, Влада, независна тела, локалне самоуправе, послодавци, медији, академска заједница и цивилно друштво заједно преузму одговорност да сваки пропис, политика и одлука заиста буду у служби равноправности.

Овај извештај, који предајем на крају свог другог мандата, представља још један корак ка друштву у коме присуство жена није само допуштено, већ у коме се њихов глас равноправно чује и има пуни простор у процесима одлучивања. Желим да Народна скупштина у њему препозна прилику за јачање поверења жена у институције и још једну јасну потврду да је дискриминација недопустива, а родна равноправност вредност која се доследно подстиче и унапређује. Извештај такође може бити од користи академској заједници, медијима, организацијама цивилног друштва и међународним организацијама у њиховом раду.

Жене у Србији нису „интересна група“, већ половина становништва, половина знања, рада, бриге и стваралаштва нашег друштва. Њихово пуно учешће и несметан, јасан глас нису претња, већ предуслов напретка за све.

На крају, не треба нам формално присуство жена, већ дубока трансформација друштва и стварна равноправност. Изражено језиком спорта, који је грађанима често пријемчив, тачније фудбала (области у којој нам је потребно много више жена и много више улагања у женски спорт), жене не треба да буду само оне које додају или набацују лопте, већ и оне које постижу голове, па и оне одлучујуће.

Бранкица Јанковић
Повереница за заштиту равноправности

САЖЕТАК

„Унапређивање положаја жена и постизање равноправности жена и мушкараца јесте питање људских права и услов за друштвену правду, и не треба га посматрати изоловано, као искључиво женско питање. То је једини начин да се изгради одрживо, праведно и развијено друштво. Оснаживање жена и равноправност жена и мушкараца су предуслови за постизање политичке, социјалне, економске, културне и еколошке сигурности свих људи.“

(Пекиншка декларација и Платформа за деловање, Поглавље III, тачка 1.)

Ове речи, састављене пре тачно 30 година, постављају темељ за разумевање родне равноправности као универзалне вредности, али и као процеса дубоко укорененог у историјској борби жена за видљивост, глас и једнака права. Историја показује да права нису била дар, већ резултат дуготрајне упорности, солидарности и сталног захтева жена да буду равноправне са мушкарцима у свим областима друштвеног живота.

Тај пут у нашем друштву препознатљив је у уставним одредбама, законима, стратегијама и бројним иницијативама које су годинама унапређивале положај жена. Закон о забрани дискриминације утврђује да дискриминација на основу пола или рода постоји када се нарушава начело родне равноправности и једнаке могућности жена и мушкараца у свим областима живота. Она обухвата ускраћивање права, стављање у неповољан положај због пола, рода, трудноће или бриге о детету, као и насиље, узнемиравање и поступања заснована на родним стереотипима. Такве појаве нарушавају достојанство и подривају темеље равноправности.

Иако је законски оквир солидан, жене у Србији су и даље чешће дискриминисане у свим областима друштвеног живота, што недвосмислено потврђује и пракса Повереника за заштиту равноправности (у даљем тексту: Повереник), утемељена на притужбама и обраћањима грађана и грађанки. Управо имајући у виду уочене обрасце дискриминације, Повереник је 2015. године сачинио Посебан извештај о дискриминацији жена, у којем је анализирао стање у остваривању равноправности жена, указао на позитивне помаке и јасно означио подручја у којима су жене биле изложене неједнакости и маргинализацији. Извештај је поднет Народној скупштини по сопственој иницијативи, у складу са законским овлашћењем Повереника да то учини када за то постоје нарочито важни разлози.

Деценију касније, подаци Повереника показују континуитет проблема: пол је међу најчешће навођеним основима дискриминације, а 2024. године поново је био на првом месту. Поступање Повереника у периоду 2015–2025. јасно

потврђује да су жене и даље једна од најдискриминисанијих група у Србији, у готово свим областима друштвеног живота. Зато су се стекли услови да се, деценију након првог, поново утврди постојање нарочито важних разлога за израду Посебног извештаја о дискриминацији жена.

Потребу за новим извештајем додатно су појачале околности последњих година: раст јавних отпора према политикама једнаких могућности и привремена суспензија примене Закона о родној равноправности 2024. године. И налази међународних механизма – Комесарке за људска права, CEDAW комитета и ГРЕВИО групе – указују на проблеме у примени постојећих прописа и недовољне мере у супротстављању родним стереотипима. Ово је додатно ослабило поверење грађанки у институционалну заштиту. У таквом контексту, подаци Повереника и искуства жена показују да формална равноправност није довела до стварне једнакости, као и да је неопходно поново и свеобухватно сагледати баријере, последице и институционалне одговоре.

Последња деценија донела је и нове облике дискриминације, посебно у дигиталном окружењу и културно-медијском простору. Истраживање Повереника из 2024. године показало је да готово половина жена сматра да равноправност није остварена, а као највеће препреке наводе друштвене норме, недовољну примену закона и ограничен приступ правди. Најугроженије су Ромкиње, самохране мајке, сиромашне жене, жене са инвалидитетом и жене из руралних средина.

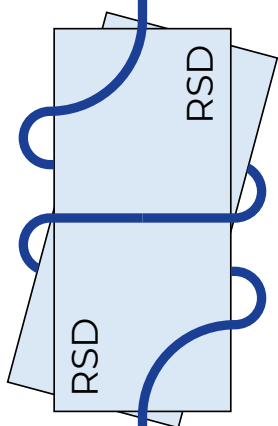
Зато се овај извештај ослања на искуства жена, релевантна истраживања и богату праксу Повереника, како би се јасно приказали стварни проблеми и системски изазови који захтевају институционални одговор.

Област рада и запошљавања и даље представља област у којој жене најчешће траже заштиту Повереника од дискриминације. Та висока учесталост произилази из дубоко укореваних родних стереотипа који и даље усмеравају образовне изборе и професионалне путеве: девојке се концентришу у слабије плаћеним секторима, док су техничке и боље плаћене области и даље претежно у рукама мушкараца. Последице таквих образаца су дубоко укореване – ограничене могућности запошљавања у струци, рад испод степена стручне спреме и спорији напредак.

Дискриминација у запошљавању је широко препозната: њено постојање потврђује 92% послодаваца, 86% незапослених и 84% запослених. Иако су захваљујући деловању Повереника, огласи у којима се тражи запослени одређеног пола, готово искоревани, родно заснована дискриминација и даље је присутна у разговорима за посао – кроз питања о брачном статусу, плановима за родитељство, породичним обавезама и коментаре о изгледу. У једном случају утврђено је да кандидаткиња није примљена у радни однос управо након таквог питања, на које је одбила да одговори. Жене су сведочиле и о отвореним условљавањима, па и о отпуштању након повратка са породичног одсуства и одсуства са рада ради неге детета.

На радном месту дискриминација се најчешће огледа у неповољном поступању при закључењу или раскиду уговора, ускраћивању прилагодљивости по повратку са одсуства, препрекама за напредовање због пола, трудноће или породичног статуса, као и сексуалног узнемиравања. Родни јаз у зарадама остаје постојан (жене су 2018. биле плаћене у просеку 8,8% мање од мушкараца), уз веће разлике по занимањима.

Пракса Повереника показује да су структурне баријере дубоко укореване. Повереник је, између осталог, иницирао измене прописа ради повећања учешћа жена у управљачким структурама (у складу са Директивом ЕУ 2022/2381), допринео укидању ограничења запошљавања у јавном сектору која су несразмерно погађала жене, и указао на неопходност уклањања старосних

ограничења из правилника о стручном усавршавању. Такође је кроз „Кодекс равноправности“ и ажуриране смернице понудио свеобухватан модел за послодавце – од интерних процедура до упитника за самопроцену и обука. Врховни касациони суд је 2021. године, по тужби Повереника, утврдио да је отпуштање раднице оболеле од леукемије искључиво због њеног здравственог стања представљало дискриминацију.

Сексуално узнемиравање остаје један од најраспрострањенијих облика дискриминације на раду. Две од пет жена доживеле су неки његов облик, а у 74% случајева починиоци су лица на вишем хијерархијском нивоу. Разлози непријављивања су страх, стид и неповерење у институције. Вишеструка и интерсекцијска дискриминација на тржишту рада посебно погађа жене са инвалидитетом, Ромкиње и припаднице ЛБТ+ популације жене. У једном случају пред Повереником, Ромкињи је на радном месту речено: „Врати се у чергу из које си дошла.“ Трансродне жене најчешће бивају елиминисане већ у фази конкурса. Младе жене суочавају се са високим нивоом несигурности и великим препрекама за прво запослење: трећина ради без уговора или ван струке, а 66,9% наводи недоступност или високу цену вртића као кључну препреку повратку на тржиште рада. Жене старије од 45 година најчешће постају невидљиве на тржишту рада, док жене са села и даље раде као неплаћени, „помажући“ чланови домаћинства – у 74% случајева без уговора, социјалне заштите и права.

На тржишту рада и даље је присутна пракса да се млађе жене посматрају пре свега кроз призму будућег мајчинства, што послодавци често доживљавају као „ризик“. Тај став директно води у недопуштена питања о брачном статусу и плановима за родитељство и у селекцију кандидаткиња засновану на њиховим личним својствима, супротно закону. Повереник је, између осталог, утврдио дискриминацију једном предузећу због онлајн формулара који је неоправдано захтевао податак о брачном статусу кандидата. Овакви стереотипи подстичу најчешће облике дискриминације трудница и породиља на раду – отказе, непродужавање уговора, премештаје на ниже или удаљена радна места и успоравање напредовања. Жене то илуструју речима: „Откако сам постала мајка, постала сам и невидљива.“ Повереник је утврдио дискриминацију и у случају када послодавац није обновио уговор запосленој након сазнања о трудноћи. Подаци показују да 28% трудница не добија законом прописане накнаде, а 16% жена је било приморано на ранији повратак са одсуства.

Наизглед неутралне мере често доводе до посредне дискриминације. Примена „солидарног опорезивања“ на заостале исплате након породилског одсуства довела је до финансијског оштећења запослене без њене кривице, те је у том случају Повереник утврдио посредну дискриминацију и препоручио отклањање последица дискриминаторног поступања. Такође, Повереник је указао послодавцима да прекид оцењивања током породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета не може бити основ за онемогућавање напредовања, већ се оцене пре и после одсуства морају третирати као континуиране. У тежем положају налазе се труднице и породиље које су предузетнице или раде по основу уговора ван радног односа. Њихова права нису изједначена са правима запослених жена код послодавца, због чега је Повереник иницирао измене Закона о финансијској подршци породици са децом ради изједначавања положаја предузетница и жена које раде ван радног односа са запосленим женама.

Стратешким парницама вођеним пред судовима Повереник је адресирао праксу условљавања запослених жена бланко споразумима о престанку радног односа „за случај трудноће“. Врховни суд је 2023. године потврдио да отпуштање због трудноће и породилског одсуства представља акт дискриминације и да је таква пракса недопустива.

Дискриминација погађа и жене у ванбрачним заједницама, разведене жене, удовице и самохране мајке – кроз правне празнине, стигму и неповољан третман.

У предмету самохране мајке којој је раскинут радни однос због коришћења боловања ради неге болесног детета, Повереник је утврдио дискриминацију по основу пола и породичног статуса.

Неравномерна расподела неплаћеног рада и даље представља један од највећих извора родне неравноправности. Процене показују да би, када би се монетизовао, неплаћени рад вредео 21,5% БДП-а Србије, при чему жене обављају скоро три четвртине тог рада. Последице су хронични замор, ограничене могућности напредовања у каријери и прекомерно оптерећење услед недостатка институционалне подршке.

Када се ради о наслеђивању, 44% жена се одриче наследства у корист мушких сродника под притиском обичаја. Повереник је поднео иницијативу Јавнобележничкој комори да упозори жене на последице одрицања, као и јавне кампање ради подизања свести о пуном праву жена на наследство. Ови обрасци показују колико дубоко укорењени стереотипи обликују животне токове жена – почев од имовине, па све до образовања.

Образовање је темељ равноправности, али остаје једно од поља у којем се родна неједнакост најупорније одржава. Иако нормативни оквир гарантује једнака права, пракса показује да систем и даље не обезбеђује пуне и једнаке могућности. Рано напуштање школовања, нарочито међу ромским девојчицама, сегрегација деце из осетљивих група, родни стереотипи у настави и сексуално узнемиравање студенткиња указују на дубоко укорењене обрасце. Посебно је забрињавајући податак да 43% ромских девојчица узраста 15–19 година прекида школовање због раних бракова. У школама се и даље појављују дискриминаторне праксе – од непримерених коментара наставника до садржаја уџбеника који подстичу предрасуде, што указује да институционална заштита још није доследно примењена у свим образовним срединама. У једном предмету, Повереник је утврдио дискриминацију наставнику који је коментарисањем изгледа ученице повредио њено достојанство.

Родно заснована сегрегација у образовању почиње још при избору школа и наставља се у високом образовању. Жене су и даље потиснуте из боље плаћених техничких и ИКТ области, а „стаклени плафон“ опстаје у академским каријерама: иако већину дипломаца и доктораната чине жене, оне су недовољно заступљене у управљачким структурама и значајно ређе добијају приступ истраживачким средствима и менторској подршци. С тим у вези, Повереник редовно реагује на праксе које доводе до непосредне или посредне дискриминације жена и девојчица у образовању. У предмету ускраћивања стипендије студенткињи која је каснила са уписом због трудноће и породилског одсуства, утврђена је посредна дискриминација и препоручена измена услова рангирања. У другом случају, ускраћивање стручне обуке трудници утврђено је као дискриминација по основу пола и породичног статуса. Ови образовни обрасци директно утичу на видљивост и учешће жена у јавном и политичком животу: неједнаке могућности у школовању и напредовању рефлектују се и на касније позиционирање у структурама моћи.

Политика је дуго била простор готово потпуне мушке доминације. Иако Устав и закони гарантују равноправност, патријархални обрасци, стереотипи и јавна клима и даље ограничавају реални утицај жена у процесима одлучивања. Заступљеност жена у институцијама власти расте, али остаје неуједначена: у Народној скупштини жене чине 38% посланика, у Влади девет од тридесет чланова, док је на локалном нивоу тек 13,3% председница општина и градоначелница. Тако, Повереник је утврдио дискриминацију приликом именовања извршног органа једне општине, у којем није било ни једне жене и препоручио мере за обезбеђивање равноправности.

Квоте јесу повећале број жена у парламенту, али њихов утицај је остао ограничен. Жене су и даље концентрисане у „женским“ ресорима, док мушкарци доминирају у секторима безбедности, унутрашњих послова и привреде. Изјаве политичарки

то потврђују: „Жене у политици доживљавају као украс (...) жена не сме да буде самосвојна.“ Сексистички ставови према женама у политици и даље су видљиви у јавности. Повереник је утврдио дискриминацију у случајевима увредљивих изјава током седнице једне скупштине општине у којој је градоначелница названа „хистерична, надувана баба“, као и поводом понижавања политичарки путем медија („ниси ти још правог нашла“). Институција је више пута упозоравала на увредљиву реторику према министаркама и посланицама и позивала на доследну примену Кодекса понашања народних посланика и нулту толеранцију на говор мржње.

Родна неравноправност обележава и јавни сектор изван политике. Она се види у симболичком простору – у Београду тек око 4% улица носи назив по женама, због чега је Повереник упутио иницијативу Граду Београду за давање назива и обележавање улица, тргова и зграда по знаменитим женама. Такође, након препоруке Повереника, САНУ је увећала број жена у свом чланству и изменила статут у правцу равномерније заступљености. У спорту су разлике у наградама, финансирању и медијској видљивости између мушкараца и жена и даље значајне. Повереник је, тако, утврдио дискриминацију због неједнаког бодовања женских и мушких селекција и препоручио укидање такве праксе, као и доношење стратегије развоја женског спорта. Иако су помаци видљиви, суштинска равноправност жена у политици, јавном животу и спорту захтева дубље институционалне промене – уграђивање родне перспективе у све фазе одлучивања и расподеле ресурса и посебну подршку женама које су у већем ризику од вишеструке и интерсекцијске дискриминације.

Представљање жена у медијима и даље је обележено родним стереотипима, ограниченом видљивошћу и сведеношћу на традиционалне друштвене улоге. Жене се најчешће приказују кроз изглед, емоционалност и приватне улоге него као стручњакиње, доносиоци одлука и активне учеснице јавног живота. Пракса сензационализма, омаловажавања и сексуализације жена забележена је у телевизијским и дигиталним форматима, где су жене често биле изложене увредљивим поређењима, тривијализацији насиља и довођењу у питање професионалних компетенција. Дигитални медији и коментари на мрежама додатно појачавају мизогини говор и нормализују дискриминаторне ставове. Повереник је у више случајева препоручио уклањање спорних садржаја, јавно извињење и организовање обука за новинаре и редакције.

Извештавање о насиљу према женама остаје подручје високог ризика од секундарне виктимизације. Таблоидни приступ, сензационализам, откривање личних података и фокус на „приватни живот“ жртве релативизују одговорност починилаца и нарушавају достојанство жена. Међутим, неопходно је констатовати да су остварени одређени помаци, како услед деловања Повереника, тако и захваљујући активности неформалне групе „Новинарке против насиља“. Повереник је, с тим у вези, више пута упозоравао јавност да слобода изражавања не подразумева право на понижавања, позивајући медије да поштују Кодекс новинара и етичке стандарде. Посебну забринутост изазивају онлајн напади на новинарке, који су често мизогини, праћени претњама и без адекватног институционалног одговора.

Сексизам је присутан и у оглашавању, где се жене свде на делове тела или користе као „метафора робе“. Повереник је у више наврата утврдио дискриминацију и препоручио усвајање кодекса равноправности у индустрији оглашавања. Слични обрасци постоје и у култури: жене су ређе на ауторским и руководећим позицијама на филму, у позоришту и музици, а истраживања показују да су често изложене неприкладном говору, нежељеним додирима и другим облицима родно заснованог насиља. Уз потцењивање компетенција и терет двоструких улога — на послу и у породици — жене се суочавају са хроничним замором и ограниченим могућностима професионалног напредовања.

Поред поступања по појединачним притужбама, Повереник развија превентивне и едукативне механизме за унапређење родне равноправности у области медија и културе: приручнике и обуке за новинаре, конференције, изложбе и партнерства са институцијама културе и академијом, као и препоруке мера за остварење равноправности које показују да институционална воља може повећати видљивост и учешће жена у области културе. Медији и култура имају кључну улогу у обликовању друштвених вредности и ставова према родној равноправности. Начин на који се жене приказују утиче на перцепцију њихове улоге у друштву, политичком и економском животу. Зато су доследно ородњавање садржаја, уравнотежено присуство жена у свим темама и елиминација сексизма нужни предуслови за безбедан, достојанствен и праведан јавни простор.

Родно засновано насиље представља најтежи облик дискриминације жена и системски образац контроле и неравноправних односа моћи, заснован на стереотипима о женској подређености и дужности послушности. Оно обухвата физичко, психичко, сексуално, вербално и социоекономско насиље, које се јавља у приватној и јавној сфери, често истовремено у више облика, а најтежи исход је фемцид, односно, убиство жене зато што је жена. Пракса Повереника показује да сексистички и мизогини искази јавних функционера и тривијализовање насиља подривају достојанство жена и обесхрабрују жртве да потраже заштиту; у таквим случајевима Повереник је утврђивао узнемиравање и понижавајуће поступање и упућивао препоруке за отклањање последица дискриминаторног поступања.

Међународни стандарди, утврђени Истанбулском конвенцијом и Декларацијом УН, јасно дефинишу насиље према женама као сваки акт који изазива или може изазвати физичку, сексуалну или психолошку повреду или патњу жена, укључујући претње и произвољно лишавање слободе, у јавној или приватној сфери. Србија је ратификовала Истанбулску конвенцију и успоставила значајан правни оквир, али примена остаје неуједначена. Недостају обавезне обуке за запослене у центрима за социјални рад, уочавају се институционалне предрасуде и појаве секундарне виктимизације жртава, док кривичноправни систем везан за сексуално насиље још увек није усклађен са стандардом пристанка. Повереник је зато иницирао измене Кривичног законика ради дефинисања кривичног дела силовања на основу одсуства пристанка, укидања застареле терминологије када је реч о кривичном делу обљуба над немоћним лицем и разматрања увођења фемцида као посебног кривичног дела. Истраживања показују да је насиље према женама и даље широко распрострањено – најчешће су изложене психичком, партнерском и сексуалном насиљу, као и прогањању. Сведочења жена указују на дуготрајност и „нормализацију“ контролишућег понашања, као и на страх који постаје део свакодневног живота. Недостатак јединствене националне евиденције, посебно о фемциду, онемогућава целовито праћење и превенцију, због чега је Повереник подржао организације цивилног друштва и поднео иницијативу за успостављање националног контролног механизма за анализу случајева фемцида. Пандемија COVID-19 додатно је показала рањивости система – ограничену доступност услуга и потребу за хитним протоколима – на шта је Повереник реаговао препорукама Влади.

Главне препреке за пријављивање насиља, према налазима из истраживања Повереника, су страх од насилника, стид, економска и стамбена зависност, неповерење у институције и перцепција насиља као „породичне ствари“. Ово истраживање показује и недовољан ниво поверења у систем: позитивна искуства подстичу спремност за пријаву, док недостатак поверења и недовољна информисаност одвраћају жене од тражења помоћи. Подршка породице и окружења, економска независност и осетљив институционални одговор кључни су за прекид циклуса насиља.

Родно заснованом насиљу посебно су изложене жене које трпе вишеструку и интерсекцијску дискриминацију – жене са инвалидитетом, Ромкиње, жене са села, старије жене, као и припаднице ЛБТ+ популације, мигранткиње и

азиланткиње. Оне се додатно суочавају са неприступачним и недоступним услугама, стигмом, сиромаштвом и неповерењем у институције. Повереник је зато спроводио обуке за полицију, центре за социјални рад и друге службе, давао препоруке за равномерну доступност услуга (прихватилишта, СОС телефони, подршка жртвама сексуалног насиља), указивао на потребу измене дефиниције силовања у складу са стандардом пристанка, правичније казнене политике и већих буџетских издвајања за примену Истанбулске конвенције. Посебна пажња посвећена је заштити приватности азиланткиња, жртва трговине људима и економском оснаживању жена у руралним срединама. Дигитално родно засновано насиље представља наставак „старог насиља“ у новом простору. Анонимност, лако отварање нових налога и недовољна дигитална писменост појединих жена омогућавају починиоцима готово неограничен приступ жртвама, док непотпуни прописи и неефикасна примена постојећих остављају жртве без делотворне заштите. Повереник континуирано указује да некажњивост охрабрује починиоце и тражи јаснији правни оквир и ефикасно поступање свих надлежних. Распрострањеност дигиталног насиља је висока и највише погађа млађе жене. Према подацима UN Women, више од половине жена у Србији доживело је неки облик дигиталног насиља, уз снажно самоокривљавање и перцепцију да починиоци не носе последице. Истраживања показују и да је више од половине средњошколки доживело дигитално насиље, док би тек мањи број такав напад пријавио надлежним институцијама. Као пример делотворног институционалног одговора, Повереник је поднео кривичну пријаву поводом увредљивих и мизогиних коментара објављених испод текста о фемициду, у којима су појединци оправдавали насиље према женама.

Злоупотреба интимних слика и снимака без пристанка (тзв. осветничка порнографија) представља тежак удар на приватност, достојанство и телесну аутономију жена. Повереник се залаже за термилошко прецизирање и увођење новог кривичног дела које би обухватило и дипфејкове, јер важећи оквир не препознаје специфичности дигиталног сексуалног насиља и поступак се често своди на приватне тужбе жртве. Подаци удружења грађана и наративи жена указују на дубоке психосоцијалне последице и на чињеницу да садржај остаје дуготрајно доступан, што продужава виктимизацију. Повереник је зато иницирао измене Кривичног законика и у пракси препоручио школским установама да успоставе протоколе заштите и превентивне програме. Онлајн узнемиравање и родно засновани говор мржње обухватају увредљиве поруке, ширење неистина, понижавајуће коментаре и визуелне садржаје који застрашују и ућуткују жене у јавном простору. У случају када су женама из јавног живота на друштвеним мрежама упућене увреде и понижавајући коментари, Повереник је најоштрије осудио такве нападе и подсетио јавност да свако има право на лично достојанство и приватност. Посебно је нагласио да жене имају пуно право да саме доносе одлуке о свом животу без осуда, стигматизације или јавног омаловажавања. У предмету против једног народног посланика који је омаловажио феминисткиње поређењем са животињама, Повереник је утврдио узнемиравање и препоручио уклањање садржаја и уздржавање од изјава које вређају достојанство жена. У предмету против адвоката који је на мрежама износио сексистичке и понижавајуће коментаре о изгледу подносиоце притужбе, Повереник је утврдио узнемиравање и препоручио јавно извињење и поштовање прописа.

Одговорност медија и платформи представља кључну линију заштите. Поступајући по притужбама због подстицања мржње и дискриминације у коментарима, Повереник је интернет порталима препоручио увођење јасних процедура модерације, уклањање спорних садржаја и поступање у складу са антидискриминационим стандардима, уз нагласак да се етички принципи морају примењивати и на друштвеним мрежама. Као превентивни алат, Повереник је у сарадњи са УНФПА покренуо кампању „Bodyright – Твоје тело је твоје и на нету и у стварном свету“ и изradio Појмовник родно заснованог насиља посредством технологије, како би се ове појаве препознале раније и како би жртве брже дошле до подршке.

Положај жена у ризику од интерсекцијске дискриминације одређују дубоко укореењени стереотипи и системске баријере у образовању, запошљавању, здравственој и социјалној заштити и приступу услугама. Пракса Повереника показује да институционалне мере које наводно „штите“ жене често производе супротан ефекат – маргинализацију и ускраћивање права. Тако је утврђено да је условљавање овере здравствене књижице жени са инвалидитетом лишавањем пословне способности дискриминаторно и супротно Конвенцији о правима особа са инвалидитетом. У другим случајевима, школске установе и комисије за процену радне способности доводиле су жене са инвалидитетом у понижавајући положај, кроз изостанак подршке, патронизујуће коментаре и занемаривање њиховог достојанства. Посебно су рањиве жене са менталним инвалидитетом у резиденцијалним установама, где се бележе ограничења приватности и повећан ризик од насиља.

Ромкиње се суочавају са вишеструком дискриминацијом – као жене и као припаднице националне мањине. Циганизам као облик расизма и даље је дубоко присутан: у образовању кроз сегрегацију, у запошљавању кроз одбијање и неповољне услове рада, а у свакодневном животу кроз ускраћене услуге и понижавајуће поступање. Повереник је утврдио дискриминацију у случају увредљивих порука директорке упућеној запосленој Ромкињи. Такође, у предмету против центра за социјални рад утврђено је да изостанак реакције на ране бракове представља пропуст у заштити деце и дискриминацију ромских девојчица, уз јасну поруку да рани бракови представљају вид родно заснованог насиља. Лезбејке, бисексуалне и трансродне жене често се суочавају са родно заснованим насиљем и узнемиравањем у различитим сферама друштвеног живота. Повереник је у више предмета утврдио дискриминацију – од вређања и избацивања из угоститељских објеката до медијских садржаја који су вређали и понижавали ЛБТ+ жене.

Истраживање Повереника показује да 80% старијих жена сматра да друштво не води довољно рачуна о њиховом положају. У два поступка утврђена је дискриминација у области услуга: осигуравајуће друштво је одбијало да изда путно осигурање лицима старијим од 75 година, а банка готовинске кредите особама старијим од 80. Повереник је препоручио укидање старосних ограничења и увођење индивидуалне процене ризика. Жене избеглице и мигранткиње суочавају се са контролом у породици, језичким и административним баријерама и ограниченим приступом образовању, здрављу и заштити. Повереник континуирано указује на обавезу да се мигранткињама обезбеди свеобухватна заштита од родно заснованог насиља, једнак приступ услугама, стабилне услуге превоза, инклузија девојчица и девојака у образовање и подршка њиховој економској интеграцији. Жене у руралним подручјима носе терет имовинске неједнакости, невидљивог и неплаћеног рада, лоше организованог или недоступног превоза и ограниченог приступа услугама здравствене и социјалне заштите. Истраживања и програми Повереника показују да локалне самоуправе недовољно препознају дискриминацију жена на селу. У том контексту Повереник је спровео едукације, обезбедио менторску подршку и финансирање опреме за жене у пољопривреди ради њиховог економског оснаживања. И даље су потребни системски, међусекторски одговори – инфраструктура, доступне услуге и локалне политике које равноправност жена на селу третирају као предуслов развоја друштва. Искуства жена у руралним срединама, као и мигранткиња и старијих жена, указују на исти образац – када институције не препознају специфичне препреке, најпре страда приступ услугама. То је нарочито видљиво у систему здравствене заштите, у којем жене чине већину и међу корисницама и међу запосленима, али им је утицај на одлучивање ограничен.

Истраживања показују ниско поверење жена у здравствени систем и упоран образац тзв. „послушне пацијенткиње“. Пракса Повереника додатно указује на конкретне случајеве дискриминације. Тако је трудници са привременим боравком у Србији гинеколошкиња одбила преглед уз образложење „језичке баријере“,

иако са другим лекарима није имала никаквих потешкоћа у комуникацији. У другом случају, осигуравајуће друштво наплаћивало је женама већу премију добровољног здравственог осигурања него мушкарцима истих година и здравственог стања – Повереник је утврдио непосредну дискриминацију и препоручио укидање неједнаких премија. Повереник је подносио и иницијативе усаглашене са европским стандардима – смањење ПДВ-а на менструалне производе и проширење листе контрацептивних средстава на терет РФЗО – полазећи од става да су менструално достојанство и репродуктивно здравље саставни део људских права жена.

Сексуално и репродуктивно здравље жена остаје под утицајем конзервативних ставова и родне неравноправности. Модерну контрацепцију користи тек око петине жена, док су нежељене и адолесцентске трудноће и даље високе, нарочито у ромским насељима. Институционалне реакције су често недоследне – трудноће ромских девојчица неретко се оправдавају „обичајем“, уместо да се препознају као тешко кршење права детета. Уочена је и дискриминација ЛБТ+ жена. Завод за здравствену заштиту студената у упитнику за систематске прегледе тражио је изјашњавање о сексуалној оријентацији, супротно закону. У другом случају, гинеколог је одбио преглед пацијенткињи након сазнања да има односе са женама, уз понижавајуће коментаре. Повереник је у оба предмета утврдио дискриминацију и препоручио отклањање повреде и поштовање прописа.

Нехуман и неадекватан третман трудница и породиља у гинеколошко- акушерским клиникама, познатији као акушерско насиље, остаје један од најизраженијих облика институционалне дискриминације жена. Забележена су вербална понижавања, интервенције без информисаног пристанка, па и ушивање без анестезије, уз хроничан недостатак информација и подршке. Повереник је гинеколошко- акушерским установама препоручио хуман третман, присуство пратње, психолошку подршку и боље услове, а Министарству здравља јачање инспекцијског надзора, ревизију водича добре праксе и стандарде комуникације са пацијенткињама. У области биомедицински потпомогнуте оплодње, правни оквир и даље фаворизује парове у односу на жене које живе саме. Истраживања показују да је већина жена након неуспелог покушаја ВТО остављена без икаквог контакта и подршке, што указује на потребу за постпроцедуралним сервисима подршке.

Најтежи је положај, као и у другим областима, жена у већем ризику од дискриминације. Женама са инвалидитетом приступ здравственим услугама често је ограничен због неприступачне инфраструктуре, понижавајућих процена и комуникације „преко пратиоца“, што је у више поступака утврђено као дискриминација. Ромкиње се суочавају са раним трудноћама, сиромаштвом, понижавајућим поступањем у породициштим и ограниченим приступом услугама. Старије жене, нарочито у руралним срединама, остају без здравствене заштите због сиромаштва, недоступног превоза и дугих листа чекања.

Имајући у виду све наведено, а ради делотворног сузбијања дискриминације жена и успостављања ефективне родне равноправности, Повереник је овим посебним извештајем упутио надлежним органима и организацијама препоруке за унапређивање родне равноправности и сузбијање дискриминације жена у свим областима обухваћеним извештајем.

ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ И СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ ЖЕНА

Ради делотворног сузбијања дискриминације жена и успостављања ефективне родне равноправности, потребно је:

Опште препоруке за унапређивање равноправности жена:

- приликом доношења прописа и јавних политика неопходно је вршити процену утицаја прописа или политика на права жена, као и њихову усаглашеност са уставним начелом равноправности полова (органи јавне власти на свим нивоима);
- континуирано предузимати активности усмерене на деконструкцију стереотипних улога полова, посебно у јавном простору, ојачати механизме контроле, повећати број информативних кампања, догађаја и садржаја о родној равноправности (органи и организације јавне власти на свим нивоима, медији и други друштвени актери);
- континуирано реализовати едукативне програме у циљу препознавања дискриминације и дискриминаторних ставова, говора мржње, мизогиније, сексизма, полног узнемиравања, и упознавање са правним механизмима за заштиту од дискриминације. Едукативним програмима обухватити запослене у органима јавне власти и актере у свим областима друштвеног живота, посебно у јавном простору (Национална академија за јавну управу, Правосудна академија, Министарство културе, Министарство информисања и телекомуникација, Министарство просвете и др);
- допунити Закон о наслеђивању ради обезбеђивања права ванбрачних партнера на наслеђивање и једнаког правног третмана брачних и ванбрачних заједница; спроводити свеобухватне и континуиране едукативне програме и јавне кампање о праву жена на равноправно наслеђивање и једнак третман у имовинским односима, са посебним фокусом на рурална подручја, старију популацију и деконструкцију стереотипа који одрицање жена од наследства представљају као породичну и моралну обавезу (Министарство правде; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство просвете; јединице локалне самоуправе; медији).
- изменити Породични закон тако да орган старатељства, у случају смрти самохраног родитеља, има обавезу да приликом одређивања старатеља детету, поред начела најбољег интереса детета, узме у обзир и евентуално изражену вољу преминулог родитеља у циљу поштовање породичних

односа, континуитета бриге и стабилноста детета након губитка родитеља (Министарство за бригу о породици и демографију, Министарство правде);

- преиспитати искључујући услов из Закона о социјалној заштити за остваривање права на новчану социјалну помоћ у случају одрицања од наследства. Унапредити информисаност о правима и последицама одрицања од наследства (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комора јавних бележника, јавни бележници);
- израдити стратешка документа и акционе планове чије је важење истекло или истиче, као што је Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици 2021-2025 (ресорна министарства као предлагачи);
- унапређивати положај жена са села кроз континуирану и целовиту подршку која узима у обзир њихове специфичне потребе и демографску структуру руралних подручја; обезбедити бољи приступ правди, социјалној и здравственој заштити; подстицати запошљавање и предузетништво жена са села, те јачати мере за ефикасно спречавање родно заснованог насиља у руралним срединама (сви органи и организације);
- унапредити јавни превоз и комплетну инфраструктуру у руралним подручјима ради обезбеђивања једнаког приступа здравственим, образовним, социјалним и административним услугама, уз редовне и поуздане линије и мере субвенционисаног превоза за жене и девојчице у удаљеним насељима (Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; јединице локалне самоуправе).

Препоруке за унапређивање равноправности по појединим областима друштвеног живота:

Тржиште рада и пензијско и инвалидско осигурање:

- спроводити кампање и програме усмерене на оснаживање жена да препознају и пријаве дискриминацију током процеса запошљавања и на раду (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Национална служба за запошљавање);
- спроводити кампање усмерене на охрабривање жена да пријаве полно и родно узнемиравање, као и обуке за послодавце и запослене о превенцији, препознавању и поступању у таквим случајевима (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Инспекторат за рад);
- изменити и допунити Закон о привредним друштвима, Закон о јавним предузећима и Закон о управљању привредним друштвима у власништву Републике Србије у циљу постепеног увођења квота за мање заступљени пол у органима управљања привредних друштава, као и обавезу да предузећа редовно извештавају о полној структури својих управљачких тела, у складу са Директивом (ЕУ) 2022/2381 (Министарство привреде);
- унапредити законодавни оквир у области рада у циљу обезбеђивања транспарентности зарада и спречавања родног јаза у платама, у складу са Директивом (ЕУ) 2023/970 о једнаким платама за једнак рад или рад једнаке вредности; прописати обавезу послодавца да редовно извештавају о разликама у зарадама по полу, као и право запослених на информације о платним оквирима за своје радно место (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања);
- ратификовати Конвенцију бр. 190 Међународне организације рада у циљу

успостављања система нулте толеранције према насиљу и узнемиравању у свету рада (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања);

- подстицати запошљавање жена, посебно млађих и оних преко 50 година, Ромкиња, жена са инвалидитетом и других жена у већем ризику од дискриминације, те развој женског предузетништва и пољопривредних газдинстава (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство привреде, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство за бригу о селу, НСЗ, јединице локалне самоуправе и територијалне аутономије, послодавци);
- појачати инспекцијски надзор у поступку рада и запошљавања у погледу нарушавања једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, посебно у погледу онемогућавања рада на црно и исплате дела зараде „на руке“, као и сексуалног узнемиравања (Инспекторат за рад);
- усмерити мере популационе политике на равноправно учешће мушкараца у нези, васпитавању деце и кућним пословима, као и у коришћењу права на одсуство са рада ради неге детета. Паралелно, у процесу хармонизације са прописима Европске уније, ускладити одредбе о одсуству са рада за очеве са Директивом ЕУ о равнотежи између пословног и приватног живота родитеља и неговатеља (Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; јединице локалне самоуправе);
- изједначити права жена које самостално обављају делатност, које су пољопривреднице или које раде на основу уговора о раду ван радног односа са положајем жена које су у радном односу код послодавца у погледу свих примања и накнада по основу рођења и неге детета и посебне неге детета и у том смислу усагласити све прописе (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство за бригу о породици и демографију, Министарство привреде, Министарство финансија и др);
- изједначити положај очева деце жена које самостално обављају делатност са очевима деце жена запослених код послодавца изменама Закона о финансијској подршци породици са децом (Министарство за бригу о породици и демографију и др);
- уредити прописе о раду у погледу детаљнијег регулисања рада од куће, прилагодљивог радног времена, рада ван радног односа, сезонског рада и других одредаба у циљу побољшања положаја запослених жена, усклађивања рада и родитељства и сл. (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања);
- усагласити радно законодавство са принципом једнакости тако да права као што су плаћено одсуство у случају рођења детета, болести или смрти партнера буду доступна и особама које живе у ванбрачним заједницама (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања);
- унапредити прописе из области пензијског и инвалидског осигурања како би се право на породичну пензију након смрти ванбрачног партнера остваривало под једнаким условима као и за брачне partnere (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања);

- развити свеобухватне мере подршке самохраним родитељима кроз унапређење приступа услугама бриге о деци и програмима запошљавања (Министарство за бригу о породици и демографију, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, јединице локалне самоуправе).

Образовање:

- унапредити програме формалног и неформалног образовања младих о родној равноправности, поштовању и ненасилној комуникацији, уз укључивање тема о сексуалном узнемиравању и одговорности за понашање у међусобним односима; обезбедити континуиране кампање у високошколским установама које промовишу културу поштовања и равноправности (Министарство просвете, образовне установе, универзитети, медији);
- усагласити прописе у области образовања са антидискриминационим и родно сензитивним стандардима, тако да се у програме стручног усавршавања наставника и васпитача уврсти обука о родној равноправности, забрани дискриминације и превенцији насиља; обезбедити да се лиценцирање наставног кадра услови завршеном обуком из ових области (Министарство просвете, Завод за унапређивање образовања и васпитања);
- спроводити мере за спречавање напуштања школовања деце, са посебним фокусом на ромску заједницу, кроз развој инклузивних образовних програма, стипендија и менторске подршке; обезбедити доследно спровођење мера за спречавање раних и принудних бракова, као и јачање сарадње школа, полиције, центара за социјални рад и ромских медијатора ради задржавања девојчица у систему образовања (Министарство просвете, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Министарство за бригу о породици и демографију, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство унутрашњих послова);
- спроводити мере за подстицање равноправне заступљености жена у академском животу, посебно на руководећим и истраживачким позицијама, кроз увођење политика родне равноправности у оквиру универзитета и научних института; обезбедити једнак приступ финансирању истраживања, учешћу у научним мрежама и доношењу одлука, као и програме менторства и подршке младим истраживачицама (Министарство просвете, Фонд за науку Републике Србије, универзитети и научне установе);
- успоставити јединствену универзитетску политику за превенцију и заштиту од сексуалног узнемиравања, применљиву на свим факултетима и високошколским установама; обезбедити јасне процедуре за пријављивање, заштиту жртава и одговорност починилаца, као и редовне обуке наставног и ненаставног особља о превенцији и поступању у случајевима сексуалног узнемиравања; подстицати све универзитете да усвоје и спроводе планове родне равноправности (Министарство просвете, универзитети, Национални савет за високо образовање);
- спроводити мере за подстицање једнаких могућности у приступу академској каријери за жене које припадају групама у већем ризику од дискриминације, укључујући жене са инвалидитетом, Ромкиње и жене из руралних подручја (Министарство просвете, Фонд за науку Републике Србије, универзитети и научне установе);
- радити на деконструкцији родне сегрегације образовних профила која додатно репродукује стереотипе о „женским“ и „мушким“ занимањима, као и подстицати укључивање девојчица и девојака у образовне програме и професије у којима је мали број жена, посебно у области науке, технике, технологије, инжењерства и математике (Министарство просвете, Министарство науке, технолошког развоја и иновација).

Учешће у политичком и јавном животу:

- унапредити изборно законодавство увођењем квота којима се обезбеђује заступљеност мање заступљеног пола од 50% на свим нивоима (Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог);
- обезбедити равномерну заступљеност жена и мушкараца у свим органима и организацијама јавне власти, посебно на позицијама одлучивања, укључујући сектор безбедности, уз родно балансирану кадровску политику, родно осетљиву статистику и мере које подржавају укључивање жена у већем ризику од дискриминације (министарства; јединице локалне самоуправе);
- интегрисати родну перспективу у све фазе политичког процеса, од регрутовања и кандидовања до одлучивања и расподеле ресурса; унапредити унутарстраначке механизме подршке женама кроз едукације, менторске програме и финансијску подршку женским иницијативама; посебну пажњу посветити укључивању жена које се суочавају са вишеструком и интерсекцијском дискриминацијом, као што су Ромкиње, жене са инвалидитетом, старије жене и жене из руралних подручја, у страначке структуре и изборне процесе (Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, политичке странке, јединице локалне самоуправе);
- подстаћи Град Београд и све јединице локалне самоуправе да именују улице, тргове и друге јавне просторе по заслужним женама ради повећања видљивости њиховог доприноса друштву (јединице локалне самоуправе; комисије за називе улица; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог);
- предвидети мере које се односе на развој женског спорта, његову промоцију на свим нивоима, спречавање родно заснованог насиља и полног узнемиравања спортисткиња и жена запослених у спорту, као и веће улагање у женски спорт (Министарство спорта).

Медији и култура:

- обезбедити доследну примену постојећих професионалних и етичких стандарда у извештавању о насиљу према женама, укључујући фемцид, уз појачан надзор и санкционисање медија који крше Кодекс новинара Србије и смернице за етичко извештавање; подстицати медије да уместо сензационализма промовишу поштовање достојанства жртава и нетолеранцију према свим облицима родно заснованог насиља (Министарство информисања и телекомуникација, Регулаторно тело за електронске медије, Савет за штампу, новинарска удружења, медији);
- унапредити мере заштите и оснаживања жена у медијском сектору, укључујући успостављање јасних процедура за спречавање и пријављивање сексуалног узнемиравања и других облика родно заснованог насиља; унапредити услове рада новинарки кроз прилагодљиве радне политике, приступачне услуге бриге о деци и равноправну заступљеност жена на одлучујућим позицијама у медијима (Министарство информисања и телекомуникација, медијске куће, новинарска удружења);
- обезбедити равноправно учешће жена на руководећим позицијама у институцијама културе кроз примену принципа родне равноправности у поступцима избора и именовања, као и развој програма менторства и професионалног оснаживања жена у културном сектору; увести редовно праћење и извештавање о родној структури запослених и руководилаца у културним установама (Министарство културе, јединице локалне

самоуправе, институције културе);

- обезбедити да Регулаторно тело за електронске медије, у оквиру послова из своје надлежности, доследно води рачуна о родној перспективи у свим медијским праксама и политикама.

Родно засновано насиље према женама:

- изменити Кривични законик у погледу дефиниције сексуалног насиља засноване на концепту непостојања пристанка, прописати посебно дело фемицида, злоупотребе и објављивања снимака полно експлицитног садржаја, укључујући дипфејк (Министарство правде);
- изменити Кривични законик у циљу укидања члана 179. („обљуба над немоћним лицем“) и обезбеђивања заштите лица која нису у стању да пруже отпор у оквиру члана 178. као тежег облика кривичног дела силовање; ускладити законску терминологију са Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом и савременим антидискриминационим стандардима, како би се елиминисали изрази који стигматизују особе са инвалидитетом и обезбедила једнака кривичноправна заштита за све жртве (Министарство правде);
- изменити Закон о извршењу кривичних санкција прописивањем обавезе надлежних органа да по службеној дужности у случајевима родно заснованог и породичног насиља, као и трговине људима, обавесте жртву о отпуштању осуђеног или бекству из затвора (Министарство правде);
- изменити Закон о јавном реду и миру у погледу измене прекршаја којим се кажњавају сексуалне раднице на начин да се пропише кажњавање само корисника услуге уз развијање подршке за жене које су напустиле и/или које желе да напусте проституцију, као и за жртве трговине људима (Министарство унутрашњих послова);
- обезбедити потпуну имплементацију препорука ГРЕВИО групе у циљу доследне примене Истанбулске конвенције, са посебним нагласком на координацију институција, обезбеђивање довољних и ефикасних ресурса за заштиту жртава и праћење ефеката мера; редовно извештавати јавност о напретку у спровођењу препорука и унапређивати сарадњу са организацијама цивилног друштва које пружају подршку жртвама (Министарство правде, Министарство за рад, запошљавање, борацка и социјална питања, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог и др);
- организовати редовне састанке Савета за сузбијање насиља у породици и обезбедити континуирану реализацију активности Савета у складу са његовим надлежностима (Министарство правде);
- успоставити национални контролни механизам за праћење случајева фемицида, унапредити синхронизовано и координисано деловање свих актера на превенцији насиља према женама и насиља у породици, правремено санкционисати починиоце (надлежна министарства и Савет за сузбијање насиља у породици);
- унапредити капацитете свих органа и институција које поступају у случајевима родно заснованог насиља, укључујући дигитално насиље, кроз специјализоване и континуиране обуке о потребама жртава, превенцији секундарне виктимизације и приступу заснованом на поштовању људског достојанства, уз јачање капацитета посебног тужилаштва за високотехнолошки криминал и унапређење међусекторске сарадње полиције, тужилаштва, судова и цивилног друштва ради ефикасније заштите жртава (Министарство правде; Министарство унутрашњих послова; Министарство

за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Републичко јавно тужилаштво; Више јавно тужилаштво у Београду)

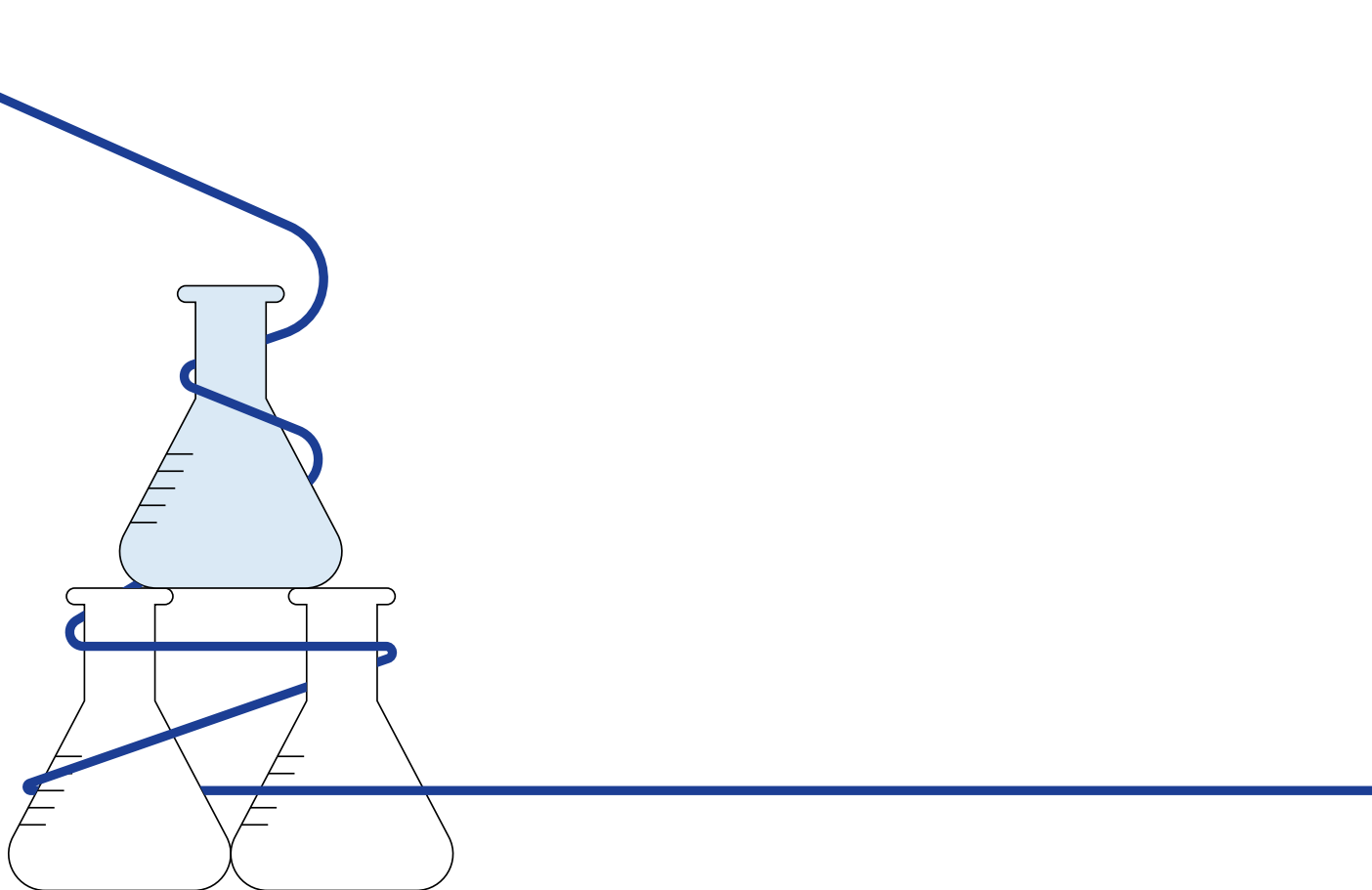
- спроводити континуиране едукативне и медијске кампање усмерене на подизање свести јавности о различитим облицима родно заснованог насиља, са посебним нагласком на препознавање психолошког и економског насиља; обезбедити обуке за професионалце у систему заштите о идентификовању и доказивању психолошког насиља, како би се осигурала ефикасна заштита жртава (Министарство правде, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство информисања и телекомуникација, Министарство унутрашњих послова, медији);
- проширити право на бесплатну правну помоћ и на жртве свих облика родно заснованог насиља, укључујући онлајн простор, у складу са принципом једнаке заштите и приступа правди; унапредити систем пружања бесплатне правне помоћи проширивањем круга овлашћених пружалаца на правне факултете и организације цивилног друштва које испуњавају прописане критеријуме, како би се обезбедила равномерна доступност услуга на целој територији (Министарство правде);
- унапредити и проширити мрежу услуга подршке жртвама родно заснованог насиља кроз оснивање нових прихватишта и СОС телефона у свим регионима Србије, уз обезбеђивање довољних финансијских и стручних ресурса; развити специјализоване услуге за жртве силовања и других облика сексуалног насиља, као и за жртве принудних и раних бракова; унапредити сарадњу институција са женским организацијама цивилног друштва које имају искуство у пружању директне подршке жртвама (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, јединице локалне самоуправе);
- спроводити програме оснаживања жена које трпе насиље кроз развој економске подршке и саветовалишта која обезбеђују поверљивост, психосоцијалну помоћ и приступ запошљавању; спроводити кампање усмерене на јачање друштвене солидарности и подршке жртвама, како би се смањио страх, стид и осећај изолованости који спречавају пријављивање насиља (Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство правде, НСЗ);
- спроводити свеобухватне едукативне и медијске кампање усмерене на промену друштвених ставова који нормализују дигитално насиље и пребацују кривицу на жртве; подизати свест јавности о последицама дигиталног насиља и одговорности починилаца, као и јачати програме дигиталне писмености младих са аспекта родне равноправности и безбедности у онлајн простору (Министарство информисања и телекомуникација, Министарство просвете, образовне установе, медији и др);
- успоставити специјализоване сервисе и сигурне канале за пријаву дигиталног насиља, као и пружање правне, психолошке и техничке подршке жртвама; развијати кампање које охрабрују жене и девојке да пријаве дигитално насиље и гарантују им поверљивост и заштиту од секундарне виктимизације (Министарство правде, Министарство унутрашњих послова, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство правде, Министарство информисања и телекомуникација, Министарство просвете, Републичко јавно тужилаштво, јединице локалне самоуправе, образовне установе, медији и др).

Здравље:

- изменити Закон о лечењу неплодности поступцима биомедицински потпомогнутог оплођења тако да се право на ВТО равноправно призна свим пунолетним женама, под једнаким условима, без разликовања на основу брачног статуса (Министарство здравља);

- унапредити доступност и квалитет здравствених услуга за жене, посебно за старије жене и оне са нижим приходима, обезбеђивањем равномерне територијалне покривености, краћих листа чекања и финансијски доступне терапије (Министарство здравља, Републички фонд за здравствено осигурање, здравствене установе);
- унапредити систем превентивних програма, редовних прегледа и скрининга како би се здравствени ризици откривали и смањивали у раној фази, без постављања ограничења везаног за страсоно доба пацијената (Министарство здравља, Републички фонд за здравствено осигурање, здравствене установе);
- унапредити доступност и финансијску приступачност савремених контрацептивних средстава који се обезбеђују на терет обавезног здравственог осигурања, како би се женама омогућио шири избор и минимална партиципација (Републички фонд за здравствено осигурање);
- укинути или смањити ПДВ-а на производе који се користе за женску хигијену (Министарство финансија и РФЗО);
- обезбедити једнак приступ услугама сексуалног и репродуктивног здравља за све жене и девојчице, уз посебне мере подршке за адолесценткиње, жене са инвалидитетом, Ромкиње, мигранткиње, избеглице и жене из руралних подручја; спроводити програме едукације и информисања о сексуалном и репродуктивном здрављу, укључујући превенцију, планирање породице и приступ гинеколошким прегледима (Министарство здравља, Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“, јединице локалне самоуправе);
- успоставити ефикасне механизме за превенцију и поступање у случајевима раних трудноћа (Министарство здравља, Министарство просвете, здравствене установе, образовне установе, центри за социјални рад и др.);
- наставити рад на унапређењу просторних и кадровских капацитета гинеколошко-акушерских клиника; обезбедити поштовање права жена, адекватан и хуман третман у складу прописима и савременим стручним стандардима у здравственим установама у вези са порођајем, побачајем и абортусом (Министарство здравља, гинеколошко-акушерске клинике);
- унапредити здравствене политике и стандарде у циљу обезбеђивања постпорођајне психолошке подршке женама, као и обуке здравствених радника за препознавање симптома постпорођајне депресије и анксиозности (Министарство здравља, гинеколошко-акушерске клинике);
- обезбедити приступачност свих здравствених установа и услуга особама са инвалидитетом, уз спровођење прилагођавања простора, опреме и процедура; увести обавезне програме обуке здравствених радника о приступу и комуникацији са особама са инвалидитетом, као и континуирано пратити доступност здравствених услуга, посебно у области сексуалног и репродуктивног здравља жена са инвалидитетом, укључујући гинеколошке прегледе, саветовање и планирање породице (Министарство здравља, здравствене установе);
- повећати свест о важности менталног здравља уз унапређење услуга психосоцијалне подршке свим старосним групама жена и девојака у циљу заштите менталног здравља и превазилажењу трауматских искустава изазваних родно заснованим насиљем и дискриминацијом (Министарство здравља, здравствене установе, саветовалишта за младе, медији);

- унапредити стандарде поступања здравствених установа у процесима вантелесне оплодње како би се обезбедила континуирана подршка паровима након неуспелих покушаја на терет обавезног здравственог осигурања; увести обавезу психолошког саветовања, праћења и подршке пацијентима, као и едукацију здравствених радника о комуникацији заснованој на емпатији и поштовању; осигурати да здравствени систем препозна и одговори на емоционалне и психолошке потребе жена у процесу лечења неплодности (Министарство здравља, РФЗО, здравствене установе).

ravnopravnost.gov.rs